

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 2 fl. brez pošte.

Číslo 6. V torek 3. februarja 1852. I. tečaj.

Ljudska šola.

Kako se ima u ljudskejši šoli učiti?

„Kako se ima u ljudskejši šoli učiti“, te besede nas peljajo u néko neznano deželó, svet je tu — kakor Slovenci právimo — s dila-mi zabit. Mi Slovenci dosedaj še nimamo knjige, ktera bi učiteljem *slovenskih* šol u *slovenskem* jeziku pokazala, kako imajo u šoli učiti, — šolski pripravniki so se za *slovenske* šole po *nemških* knjigah pripravljali! Na celo moramo taj gaziti in pot pre-dreti; zategavoljo upamo, da bojo naši častiti bravci s nami po-terplenje imeli, da bojo nam pomagovali, in da bojo, ako na kako novo, dosedaj neznano besedo naletijo, si mislili, da to drugači biti ne more: nove reči — nove besede, začetek — te-žek. Začnimo taj v imenu božjem! —

Pot, ktereja se učitelj pri svojem podučevanju derži, — viža, kako u šoli uči, se imenuje po šolsko alj književno: *učba* (Lehrmethode).

U Rim več cest derži, pa med vsimi je le edna sama naj-bolja in najkračja. Ravno tako je tudi več potov, kterih se učitelji pri svojem nauku deržijo. Pa vendar je med vsimi le eden sam najbolji in najkračji; — in te pot poznati in njega se deržati, je vsakega učitelja naj svetejša dolžnost! Kaj bi pomagalo, ako bi učitelj bil visoko izučen in omikan, — kaj bi pomagalo, ako bi otročiči u šolo s seboj prinesli najbistrejšo glavico, najžlahtnejše serce in najboljšo voljo, — kaj bi vse to pomagalo, ako bi učitelj ne bil u stanu, to, kar zna in ve, otročičem predavati in priobčevati, ako bi on ne bil u stanu, otroško glavico, serce in voljo prav in dobro obdelovati? Poglej na vertnarja! Kaj mu po-

maga najbolje seme in najrodovitnejša zemlja, ako je nezna dobro in modro obdelovati, — ne bode nikolj dobrega in obilnega sadja vidil. Učitelj, naj bo še tako visoko in globoko učen in omikan, naj še tako dobro voljo ima, ne bode u šoli nikolj nič opravil, bode sebe in svoje učence mučil, zraven pa vendar le otročiče pokazil in pokvaril.

Rahle in neumerljive duše so učiteljem izročene, od cerkve, od države in od starišev izročene u te namen, da jih izredijo za modre zemljenčane, zveste državljane in brumne kristjane. Oj kako imenitno in težko delo, oj kako ojstra in strašna odgovornost! Silno in neobhodno treba je taj, da se vsak učitelj na vso moč prizadeva, si prisvojiti in pridobiti dobro učbo. —

Marsikteri učitelj bode si pa mislil: ktera učba je pa dobra in prava? ktere vlastnosti ima dobra učba?

Dobra učba je tista:

1. ki pri podučevanju postopa po modro napravljenej osnovi, — to se pravi po književno: k dobrej učbi sliši — *dobra učna osnova* (Lehrplan) in *dober učni postopek* (Lehrgang). Razne reči se namreč u šoli uče, — razno se tudi duševne sile in moči učencov razvijajo. Ako hoče taj učitelj dobro in rodovitno učiti, mora učne predmete tako osnovati, takō med seboj verstiti in vezati, kakor se prileže naravi (natori) predmeta, ki se uči, in duševnim močem učencov, ki se podučevajo;
2. ki cil in konec ljudske šole zmiram pred očmi ima, to se pravi po književno: k dobrej učbi sliši *dober učni način* (Lehrform): Tega učitelj nikolj ne sme pozabiti, zakaj je ljudska šola? Duševne moči in sposobnosti, ki u človeku zavite dremajo, zbuditi in razvijati, — serce in voljo človeško za vse dobro in lepo vnemati in spodbadati, in razne reči, ki so človeku u vsakdanjem življenju potrebne in koristne, naučiti in navaditi: to je naloga in namen ljudske šole; učitelj ima taj tako učiti, kakor se temu primeri; —
2. ki se tako obnaša, da otroci serce in veselje do šole imajo, — to se pravi po književno: k dobrej učbi sliši *dobro učna obnašanje* (Lehrthon). U šolo hoditi, u šoli tiho sedeti, in

šolske naloge se učiti in narediti, je otročičem velikobart težavno in noče prav dopasti, treba je taj, da učitelj se zna tako obnašati, da bode otročiče mikalo, da bode jim veselje, u šolo hoditi in tam tako se zaderžati, kakor se za dobre učence spodobi; —

4. ki se posluži tistih reči in pripomočkov, ki so pripravi in primerni pomagati, da šolski nauk srečno od rok gre, — to se pravi po književno: k dobrej uči slišijo dobre učne sredstva (Lehrmittel).

Na toliko reči je taj učitelju treba gledati in paziti, če hoče vreden biti lepih besed: te učitelj ima dobro učbo, uči prav in modro. —

Kdor hoče pa kaj znati, se mora učiti, posebno tako imenitnih reči: dobra učba je umetna reč, — umetne reči se morajo pa učiti in vaditi.

Poduk, kako učiti po najboljej uči, alj poduk, kako učiti, da bode najbolje, se imenuje učboslovje (Methodik) in knjiga, u kterej te nauk stoji, se pravi učboslovna knjiga (Methodenbuch).

Učboslovje pa razpade na dve verstí: občno in posebno učboslovje;

Občno učboslovje (allgemeine Methodik) je poduk, kako se ima sploh učiti;

— Posebno učboslovje (besondere Methodik) je poduk, kako se imajo posamezni predmeti učiti.

Učboslovje mora pokazati, kako učiti po najboljej uči. Glede na to, kar smo zgoraj od vlastnoti dobre učbe rekli, bode-mo taj u občnem učboslovju govorili od sledečih reči, in scer najprej pride na versto:

1. učna osnova in učni postopek;

2. učni način;

3. učno obnašanje, in slednič

4. učne sredstva.

Govorica

gosp. Balanta Bergmana pri učiteljskem shodu u Doberlejevsi 12. novembra 1851.

Od vsih strani slišimo tožiti čez to, da vera in lepo zadržanje umira, — in gerdo zadržanje pa ustaja in se razširjuje. Nekteri mislijo, da ta žalostna reč iz tega izvira, ker se je izreja mladine zanemarala alj pa na krivo vergla. Ti taj pričakujejo, da bode to boljše, ako se bode na mladino večja skerb, posebno u šolah, obernila. Zde se, da tako očitane višje šole in naprave bolj in ostrej zadene, ker se je u tih šolah za vero in lepo zadržanje le pičlo skerbelo; vendar je tudi treba, marsikej tudi u nižjih šolah alj tako imenovanih ljudskih šolah popraviti in zboljšati. Res je scer, da je dušni pastir kakor duhovni oče svoje fare naj bolj in naj prvi poklican za pobožno in lepo izrejo mladine skerbeti s tim, da jo uči, svari in čuje, da starše in rednike opominja in spodbada, da hude priložnosti i. t. d. odvrta; — res je scer, da je posebno gosp. katehet zavezan na keršanski poduk in pobožno zadržanje šolskih otrok gledati s tim, da se prizadeva, keršanske resnice tako učiti, da jih otroci prav, kolikor je mogoče, zapopadejo in u glavi obderžajo, da jih globoko u serca utisnejo in ljubeznivo objemejo, in da jih tudi u djanju in življenju spolnujejo; — ako ravno je vse to res, vendar pri tej žlahtnej reči še tudi za učitelja lep kos dela in truda ostane. Zakaj detce pride u šolo brez besed — ne zna govoriti, brez pojmov — ne zna še misliti; vendar nosi u sebi čudno moč in sposobnost, u modrosti rasti, svoje misli in znanosti razširiti. Ako taj učitelj ve in zna, koj od začetka postavim pri govornih in miselnih vadbah (Sprech und Denkübungen), ki se močno od vsih strani hvalijo in priporočujejo, in za pripravo na prvi bravni uk služijo, ako učitelj ve in zna pri tih vadbah, pri povesticah, in pri drugih lepih priložnostih pokazati, kaj je lepo, dobro in žlahtno, ako vč in zna, otroke spodbadati in vnemati za lepo, dobro in žlahtno: tako seje ravno o tem času, ko se dušne moči mladih otročič zbudati in razvijati jemejo, žlahtno seme, iz kterega bode svoj čas lepo sadje pobožnega zadržanja pricvetelo in dozorilo.

Pozdej, ko otroci že brati znajo, najdejo u abcedniku in berilu lepe in mične povestice. Zvest učitelj bode se taj trudil, te povestice tako razlagati in obračati, da jih bodo učenci prav zastopili, jih s veseljem doma predbrali, in se po njih učili, hudega se varovati in lepo in keršansko se zaderžati. Moder učitelj bode tudi branje od drugih reči, postavim iz vsakdanjega življenja, zastran raznih opravil in obertnij, iz prirodopisa (Naturgeschichte) vedel tako obračati, da se otroci ne bodo le samo brati vadili in, kar so brali, le na pol zastopili, temuč da bodo pri opraviilih, močih in stvarih, ki se na zemlji znajdejo in ki so tako modro in čudno osnovane, svoje misli povzdignili k tistemu, od kterege vsaka moč pride, ki je vse tako čudno stvaril in vse tako modro vodi; — tega najvišjega bode taj učitelj svojim učencem kazal in jih opominjal in vadal, ga ljubiti in vbogati, njemu hvalo in slavo peti. S eno besedo, ljubi moji! priden učitelj ima lepih priložnosti veliko, svoje učence in učenke učiti in vaditi, lepo in pobožno se zaderžati in moralno se omikati. To se pa samo od sebi vidi, da se s tim cel človeški rod požlahti in poboljša. Za to pa skerbeti in se potiti, častitlivi gospodi! je posebno sveti poklic učiteljskega stana, in ravno zavolj tega je te stan za človeštvo tako imeniten in koristen. —

(Konec sledi.)

Poštenost lepa reč.

U Beču se je pred nekim časom sledeča lepa prigodbica pripetila.

Ptuj gospod je u predmestju Schottenfeld stopil u kočijo, se u mesto peljati. Pri tej priložnosti mu pade njegova listnica (Brieftasche) iz žepa. Prost delavec iz neke fabrike, ki to zagleda, skoči hitro prek ceste, pobere listnico, ter kočiažu zakliče: „Stoj, stoj!“ Uni pa ne sliši, ter oddirja ko blisk.

Delavec z najdeno listnico ga ni mogel dojeti, je bil pa vendar še pred hitro na številko vozá pogledal, in to dobro zapomnil. Mislił si je, da bi po tej številki gospodarja najdene reči tudi najti utegnili. Hodil je tedaj po mestu, prašaje in iskaje. Kar sreča tistega kočijaža, ter ga hitro popraša. Leti pa gospoda ne

pozna, kteriga je peljal. Povedati mu le zamore, da ga je u gostivnico, »zum Matschaker Hof« pripeljal.

Naravnost se delavec tje podá, pri vsih vratah poterka, povsod po tistim gospodu poprašaje, ki se je bil iz Šotenfelda sem pripeljal. Poslednjič vendar najde svojiga možá. Pove mu, kaj in kako se je zgodilo.

Gospod se močno začudi, tim več, ker še svoje zgube ni bil pogrešil. Delavec mu listnico izroči. Bilo je u njej petnajst sto goldinarjev u banknotih, več pisem in drugih imenitnih listov. Ne vinarja ni manjkalo.

Taka poštenost, in tako prizadevanje prostiga delavca ste gospoda močno ganile. Vzame koj 200 gold., ter jih delavcu podá. Letá pa ne vinarja ne vzame. Odití hoče. Ko ga pa gospod sili, ter praša, ali bi mu vendar u nobeni reči za njegovo poštenost in veliki trud postreči ne zamogel, mu delavec odgovori;

»No, veste kaj, moja žena je pred včerajšnim porodila. Jez še kuma nimam; če morebiti blagovolite, otročičiku mojimu boter biti . . . ?«

Z veseljem je to gospod koj drugi dan storil, in revni porodnici 100 gold. podaril, novorojenčiku pa 300 gold. odločil, z vošilom, da bi fantiček ravno tako verli mož postal, kakor je njegov oče. Pristavil je še, da naj družina tudi za naprej se na njega zanaša. —

Delavcu je imé Alojz Tergel, in je Dunajčan; gospod je pa tergovec iz Debrečina na Ogerskim, in se imenuje Štefan Vukasovič. Verla možá obadva! J. Š.

Barkolom.

Se u Meksiko peljati, leta 1848 neki parobrod (ladja, ki jo para goni) Havansko barkostajo zapusti. Nebo je bilo jasno, sonce je močno pripekalo, den je bil, kakor je u tistem podnebjú navada, vroč in spárčen. Pomorski zrak je mično in hladno pihlal in tako hudo vročino nekaj ohladil. Vsi so upali in se veselili, svoj pot srečno dokončati. Parobrod šviga naprej kot blesk, da vse šumi. Tako jadrajo do večera.

Zvečer se začne oblačiti, černe megle vstajajo, in veter jeme potegovati. Drugi den začne dežovati, solnce se cel den le trohice ne pokaže, in močen sever parobrod hitro naprej žene. Vendar mornarji ne obupajo in mislijo, svoj cil srečno doseči. Tako plavajo naprej u strahu celo noč.

Juterna zarja drugega dne vstaja in kapitan na pokrovu ladje pred in zad hodi. Le še dežuje, le še vihar vleče in ladjo goni, mornarji delajo, da jim od las kapa, ljudi na kolenih molijo; — kar se ladja na enkrat strašno strese, in potem obstoji. Sever je ladjo na neki greben (prod) sunil, in prej, da je pol ure minulo, je bila lepa barka razrušena. Blago, ki je u živem srebru obstalo, in cela stroga in premoženje popotnikov je bilo u globočino morja zakopano. 150 ljudi je bilo na parobrodu; od njih je bilo 77 od strašne nagle smerti rešenih, in 73 je jih bilo pokopanih u hladnem, globokem morju. Tisti, ki so bili smerti oteti, so bili večidel hudo ranjeni in oškodovani. Bil je tudi na barki nek mož s svojo ljubo ženko in s svojim ljubim detcem. Te zagradi s desno roko svojo ženo, s levico svoje detce, ju kerčno derži, plava in plava, in se trudi suho doseči. Že misli, da je pri kraju na suhem grebenu, — kar onemaga, da mu žena iz roke smukne, kar od leve strani velik slap privihra, da mu detce zalije. Polmertev pride na suho, — pa brez svoje drage žene in brez ljubega detca: oba je morje požerlo! Na kolena pade, se nebeškemu Očetu zahvali, da je ga strašnej smerti otel, in ga prosi, da bi naj njegovej ženki bil vsmilen sodnik. Pa preveč se je zdelal in vtudil, preveč ga zavoljo smerti svojih ljubčekov serce boli, — on se vleže in kmalo zamerje. Upamo in želimo, da bi bil s svojo ženo in s svojim detcem tam u nebeškem rajui!

— Morje, ljubi moji! je strašna in nevarna reč, tam življenje koj na lasu visi:

„Kteri taj molit' ne zna,
Naj na morje se poda.“

V. Musi,

šols. pripravnik u Celoucu.

Upanje.

Kdo po zimi bi si mislil,	Zato upaj, kad življenje
Da tam gola vejica	Vse veselje ogreni;
Zna vigred cvetlice nesti,	Serčno naprej! — prej da mēniš
In obleči se lepo.	Svēti žark — in se deni!

Listonoša.

Iz Dolenskega:

„Opomnil sim v zadnjem svojem lističku do „Bčele“ svetih pesmi našega slavnega sostavljavca g. Gregorja Riharja, zakristana in organista v Ljubljanski stolni cerkvi, da naj jih Bčela pretrese in pohvali, ker jih lepših nimamo. Že pesmi so lepe od g. Potočnika zložene, še lepsi napevi, ter jeden izverstnisi od drugega.

Tudi napevov imamo že mnogo: Dolinarjevih, od Marjarja nabranih itd., med kterimi se jeden ali drugi prav lepi dobi, ali vsi od kraja lepi le vendar niso, ko so Riharjevi. Riharjevih, ako se v pravi meri (tempo) in s sočutjem pojejo, se najde vsaki besedam lepo primerjen. Je beseda mila in žalostna, tudi napev žalost in milobo razodeva; je veličastna, tudi napev veličastvo na znanje da; je vesela, tudi napev veselje kaže, in to je mojstrovsko, na kar scer skoraj vsi sostavljachi in popevači pozabijo, in večkrat žalostni besedi tako skakljavasti napev pristavijo, da je človeku pri sercu, kakor bi na pokopališču stal, in bi norec kje priskakal, in burke bril, da človek skor ne ve, ali bi se jezil ali jokal ali smejal toliki gnusobi, ki se v božji hiši godi. — Ker „Šolski prijatelj“ tudi in scer sosebnoučenikom piše, kteri po večem tudi službo organistov oskerblujejo, bo prav storil, ako omenjene Potočnikove pesmi in Riharjeve viže in napeve na tanko pretrese in prav prav gorko priporoči, da se slava našega verlega rojaka g. Riharja razlega po vsih krajih in hišah, v ktere „Šolski prijatelj“ prijazno priroma.“ —

Kako jih hočemo pretresti, ki jih u roke nismo u stanu dobiti?! Slavjansko knjigarstvo — — o joj! —